

Visita a la Catedral de Santa Maria de Tortosa

La Catedral de Santa Maria de Tortosa és la seu d'un bisbat estès damunt l'antiga Ilercavònia ibèrica i romana, que inclou terres de Catalunya i València i té per capital *Hibera Ilercavonia Dertosa*. La primera notícia documentada és del segle VI. El solar urbà on es troba la catedral i els edificis annexos de la Canònica medieval ocupen una part important del recinte de la *Dertosa* tardoromana situada al SO del turó de l'acròpolis, on hi ha el castell de la Suda. La tradició historiogràfica ha situat sota el recinte catedralici l'antic Fòrum i el Temple, aixecats vora la cruïlla dels eixos viaris de la ciutat romana, el *Cardo Maximus* i el *Decumanus*, avui carrer Cruera. Aquí hi hagué la Catedral visigòtica, de la qual poden provenir les dues columnes de fust de pòrfid i capitell d'inspiració coríntia d'una petita finestra existent al claustre, i la Catedral romànica, iniciada el 1158 i acabada vint anys més tard, de la qual s'ha conservat la inscripció fundacional en pedra.

La Catedral té, per privilegi apostòlic (Breu “Illustriores inter Sacras aedes” de Benet XV, 25 juliol 1919), el títol de Basílica Major. N’és titular Santa Maria de les Estrelles i la festa de la consagració es celebra el 8 de juny, data de la dedicació pel bisbe Gaspar Punter l’any 1597. És un edifici d’estil gòtic de planta basilical de tres naus (central: 23,93 m alt; laterals: 15,70 m), amb girola o deambulatori (3.500 m²), que s’aixeca a la riba esquerra de l’Ebre, molt pròxim al riu. La traça del primer model de la seu va fer-la Bernat d’Alguaire (1340), si bé fou corregida entre 1375 i 1382 pel mestre Antoni Guarc, a qui devem la solució de les capelles radials intercomunicades, una de les originalitats de l’edifici. La Catedral, adjacent al claustre del segle XIII, va construir-se en cinc fases, que van del segle XIV al XIX. La primera pedra va posar-se el 1347 i la darrera obra constructiva –la Capella del Santíssim– va acabar-se l’any 1844. Els estils, per tant, són diversos: gòtic, renaixentista, barroc i neoclàssic. Cal destacar per la seva riquesa en marbres, escultura i pintura, la Capella de la Santa Cinta (s. XVII-XIX), i per la seva potència i perfecció escultòrica la façana barroca inacabada (s. XVII-XVIII).

A l’exterior, vista des del castell, la Catedral mostra, com una gran nau que domina l’Ebre, les grans cobertes que es despleguen a nivells: la superior, corresponent a la nau central; la intermèdia corresponent a la girola i naus laterals; i la tercera, corresponent a les capelles laterals i absidals. Les torretes dels contraforts, els arcs boterells de l’absis i els contraforts massissos dels murs laterals confereixen al conjunt una gran esveltesa. La immediatesa del castell, amb la necessitat de no tapar les trajectòries de foc de l’artilleria, va condicionar les obres de fàbrica i va impedir l’acabament dels pinacles i de la façana principal.

L’interior de la Catedral, especialment a hores del matí, quan el sol filtra pels finestrals d’orient i ve a il·luminar la zona de la girola creant un joc de llum i ombres en murs, pilastres i voltes, esdevé un espai de silenci, serenor i gaudi espiritual i estètic. Al presbiteri, sota arcuacions de calats gòtics i la bella clau major que mostra policromada la Coronació de Maria, presideix el **políptic de la Verge de les Estrelles**, retaule gòtic d’autor desconegut (mitjan s. XIV), obra de fusta daurada i policromada d’influència italiana procedent de la Catedral romànica. Els seus carrers, a ambdós costats de la talla de la Verge Maria amb el Nen al braç, mostren, en grups escultòrics esquemàtics, les principals escenes de la vida de Jesucrist i de la Verge i al revers dels dos cossos batents, en dues

taules pintades, es representen escenes de la Passió de Crist. Davant el retaule major hi ha l'**altar**, consagrat el 1441, una gran llosa de pedra que reposa damunt cinc columnes, la central custodiant les relíquies dels sants. Entre l'altar i el retaule hi ha la **càtedra episcopal**, una obra modesta de ferro forjat i fusta que forma conjunt amb els bancs del **cor del Capítol de canonges**. La càtedra, que dóna nom a l'edifici, és la seu des d'on el bisbe, en les funcions litúrgiques, exerceix la funció apostòlica de regir, ensenyar i santificar el poble de Déu. El cor del Capítol és el lloc propi per fer-hi els canonges la pregària litúrgica de l'Església.

Al **Baptisteri**, una de les capelles laterals immediates a la façana, se situa la **pica baptismal**, una peça escultòrica important en el conjunt catedralici, en l'aigua de la qual i amb la força de l'Esperit Sant reneixen a la vida divina els batejats. S'anomena *Pica del Papa Luna* perquè mostra les armes pontificies de Benet XIII i va ser donada per ell a la Catedral. És una pica octogonal amb les cares esculpides mostrant escenes mitològiques i l'escut papal, que procedeix del castell de Peníscola, on feia la funció de font monumental.

A la girola, a les capelles del Sant Àngel i de les santes Càndida i Còrdula, s'hi poden veure les **arquetes funeràries** dels bisbes de Tortosa dels segles XII-XIII i del XIV respectivament. Des de la girola, també des del claustre, hi ha accés a la **capella del Sant Crist de la Catedral**, seu de la parròquia homònima, on hi ha reservat el Santíssim Sagrament. La capella, que ocupa en planta l'espai de la **Sala Capitular** medieval i en alçada dos terços del Dormitori canonical, és d'estil neoclàssic i fou bastida a despeses del bisbe Víctor Damián Sáez entre els anys 1829 i 1844. La presideix una bella imatge del Crist Crucificat de Damià Campeny.

La **Capella de la Santa Cinta** (s. XVII-XIX), començada el 1672 i acabada el 1825, és un dels conjunts barrocs més importants de Catalunya. En ella, el mestre valencià Diego Martínez i el pintor Dionís Vidal van ser capaços d'integrar els nous corrents artístics al conjunt gòtic. És un edifici de planta rectangular amb nau, dividida en dos trams, transsepte de braços curts i absis. L'alçat, sense finestres, és articulat per pilastres de jaspi sobre basament estriat i capitell compost de bronze daurat. Un ample i dinàmic entaulament, també de jaspi, marca el pas a les voltes de mig punt a la nau i al presbiteri, mentre que el creuer és cobert amb una cúpula monumental sobre petxines. Els arcs i el

paviment dibuixen formes geomètriques en taracea de jaspi i marbres. El nínxol central de l'absis guarda el **reliquiari de la Santa Cinta**, deixada per la Mare de Déu damunt l'altar de la Catedral segons tradició antiga (1179). La capella s'adorna amb escultures de sant Pere i sant Pau i el descens de la Verge portant la Cinta entre àngels i núvols. Un conjunt de grans pintures murals a les voltes i cúpula (Dionís Vidal i Pasqual Neltespera) i de llenços a l'oli als laterals de la nau (Anunciació i Adoració dels pastors, de Vicente López; Presentació de Jesús al temple i Adoració dels mags, de Josep Dolz) desenvolupa el cicle iconogràfic de la Verge de la Cinta. Es representen, a les voltes, la Glorificació de la Verge al cel i la Verge desfent-se de la Santa Cinta; a la cúpula, les Heroïnes bíbliques; a les petxines, Moisès i els profetes Isaïes, Jeremies i Ezequiel.

La **Canònica de Santa Maria** és el conjunt d'edificis medievals que habitaven els canonges regulars de Sant Agustí, els quals, vivint en comunitat, servien al culte litúrgic de la Catedral, atenien a l'educació i ensenyament dels joves dins l'**Escola Catedralícia**, a les necessitats dels pobres i pelegrins des de la **Pia Almoïna** i als malalts a l'**Hospital de Santa Maria**. De l'antiga Canònica resten avui algunes dependències i espais: **Palau del Bisbe, Palau del Prior Major, Forn de la Canonja, Pia Almoïna, Refectori, Dormitori, Soterranis i Claustre**. El Claustre feia de distribuïdor, lloc de recés i esbarjo i comunicava la Canònica amb la Catedral. A l'espai claustral, com a les naus catedralícies, hi havia altars i enterraments *ad sanctos* patents en les laudes funeràries posades als murs que es corresponien amb les inhumacions del terra i de les galeries subterrànies, les quals durant la guerra civil de 1936-39 van servir de refugi antiaeri. Les dependències de la Canònica, recentment restaurades i recuperades, són la seu de l'Exposició Permanent del tresor de la Catedral.

El **Tresor de la Catedral**, fins fa poc guardat en un armari de la sagristia major, es mostra en l'Exposició Permanent instal·lada a les dependències de la Canònica. Són un conjunt d'objectes diversos que han servit per al culte i la devoció, per a la instrucció humana i per a l'ornament dels espais catedralicis i canònics. Són dignes de destacar-se les peces següents: **Elements d'Epigrafia romana, cristiana i àrab**: làpides romanes (s. I-II dC); làpida trilingüe amb Crismó (s. VI-VII dC); làpida fundacional de les drassanes àrabs de Tortosa (944-945 dC); làpida commemorativa de la construcció i inauguració de la catedral romànica (1178). **Tapís de la Santa Cena**, d'origen o influència flamenca (s. XV).

Arqueta andalusina, antic reliquiari, de fusta, vori daurat i bronze (s. XII). **Aixovars episcopals** de Jofre d'Avinyó i Arnau de Jardí (s. XII-XIII). **Antipendi del Sant Enterrament** per a l'altar major de la Catedral (s. XIV). **Retaule de la Transfiguració**, atribuït a Jaume Huguet (s. XV). **Còdexs i Pergamins: De Arte poetica**, d'Horaci (s. XI); **Missal de Sant Ruf**, en pergami, amb cobertes de coure daurat i esmalts de champlevé (s. XII); **Breviari** (s. XV); **Bíblia** (s. XV); **Pontifical Romà** (s. XIV); **Dotació de l'Església de Tortosa per Ramon Berenguer IV** (s.XII); **Determinació dels límits del bisbat de Tortosa per Jaume I** (1255). **Escultura: Relleu dels Cavallers**, alabastre (s. XII); **Crist del Palau** (s. XV); **Cadirat del Cor**, de Cristóbal de Salamanca, de roure de Navarra (1587-1593). **Orfebreria: Custòdia del Corpus** (Eloi Camanyes i Agustí Roda, 1626-1638); **Bust reliquiari de santa Còrdula** (s. XIV); **Àngel Custodi** (s. XV); **Creu de cristall de roca i argent** (s. XV i XVII); **Verge de la Cinta** (Francesc Via, 1705-1706).